

Internet i la ment. El debat de *Superficials* (2010)

Una de les conseqüències que ha tingut l'esclat de les neurociències a partir de 1990 ha estat el renovat interès per temes com la plasticitat cerebral. La manera com es construeix la ment a partir de les experiències, etc., fascina cada cop més, sobretot en la mesurar que es va concebut el cervell més com una xarxa que com una estructura uniforme. La perspectiva del cervell xarxa i de la interconnexió ha dominat la psicologia al llarg de la segona meitat del segle 20 i amb Internet la xarxa s'ha convertit en la metàfora predilecta dels humanistes a l'hora d'explicar l'organització mateixa del coneixement.

Els qui encara havíem conegut encara una època en què l'organització dels coneixements (i de la mateixa societat) era piramidal, som perfectament capaços d'adonar-nos de la diferència –fins i tot política!– entre les dues metàfores de l'organització social. Un article prou conegut d'Eric S. Raymond, *La catedral i el basar* (1997), perfectament clàssic ja a hores d'ara, va anunciar ja fa anys fins a quin punt, amb la informàtica a l'horitzó, s'albiraven dues maneres d'organitzar i d'entendre el coneixement mateix. L'escola tradicional, amb un currículum tancat, graus i exàmens, és l'exemple predilecte dels qui defensen el 'model del saber com a catedral'. En una catedral, tot està organitzat, tot està estructurat, tot lliga segons graus i, finalment, es tracta de fer del coneixement quelcom 'adorable'. Amb Internet, però, va aparèixer un altre model de coneixement, el del basar, basat en el penja i despenja, en la sagacitat i en la capacitat per interrelacionar més que en l'especialització i l'aprofundiment. Tòpicament podríem dir que una catedral és arquitectura i ordre mentre un basar és desordre i astúcia. Les habilitats mentals necessàries en un basar són de caire actiu (cal 'buscar-se la vida'), les de la catedral són passives (s'hi va a 'adorar').

Era inevitable que aparegués des de la psicologia una pregunta molt elemental, però de conseqüències molt significatives: *què està fent Internet amb la nostra ment?*. Aquest és el subtítol d'un best-seller de Nicholas Carr, que portava com a títol un mot definitiu i que tenia en ell mateix un valor de sentència: *Superficials*. La tesi, amb antecedents tan gloriosos com el mateix Plató, és que les tecnologies del coneixement no només permeten acollir més quantitat d'informació, sinó que també modifiquen la manera mateixa com aquesta informació és entesa i processada. Plató ja havia dit que l'escriptura, lluny de ser una benedicció per a l'esperit humà, constituï una maledicció, en la mesura que va disminuir la memòria i ens va convertir, cada cop més, en dependents de l'escriptura. En termes moderns, això significa que la manera com connectem les nostres neurones, com exercim l'atenció sobre un text, o fins tot com escrivim, es veu modificada per la tecnologia que usem.

A les primeres planes del llibre, Carr esmenta un informe d'una consultora (nGenera) que al 2008, ja havia observat que en els joves: 'la immersió digital ha afectat fins i tot la manera com absorbeixen informació. Ja no llegeixen necessàriament una plana d'esquerra a dreta. Pot ser que se'n saltin algunes cercant la informació pertinent'. Sembla que Internet, però, no només fa llegir d'una altra manera, sinó que aconsegueix fer-nos *pensar* d'una manera diferent. Els experiments d'Eric Kandel sobre neuroplasticitat mostraren com el cervell era una eina adaptativa, de manera que les experiències regulen el valor de les connexions sinàptiques. Hi ha una implicació mútua entre neurones i experiències. Els circuits mentals poden aparèixer, enfortir-se o deteriorar-se segons l'ús que se'n fa.

Aquesta és la base de l'afirmació de Carr segons la qual Internet modifica la manera com els nostres cervells processen la informació i, en conseqüència, canvien la nostra manera no tan sols de percebre sinó d'interactuar en la realitat. El mateix Carr ha de reconèixer que aquesta no és una situació del tot nova. L'aparició del mapa va modificar la percepció del territori (l'experiència *de* l'espai es va convertir en l'experiència *en* l'espai) i el rellotge va transformar la manera de comprendre (i d'usar), el temps. Un piló de respectables filòlegs i estudiosos de la literatura van explicar des de finals del s. 19, com l'aparició de la impremta va transformar la mateixa manera de fer literatura.

Jacques Ellul o Lewis Mumford van mostrar abastament després de la 2ª Guerra Mundial que la forma i el significat de gairebé totes les activitats humanes depenen de la tecnologia. Que Internet canviï els hàbits de pensament tampoc hauria de sorprendre'ns gaire. Viure en ciutats, llegir diaris editats en rotatives, usar el tren o comprar un cotxe també van transformar la concepció del món que anteriorment tenien els qui hi van accedir per primer cop. Tota adaptació a una nova tecnologia significa una reestructuració del camp mental i perceptiu. Hi ha un munt de diferències entre el fet de veure un paisatge caminant o veure'l en automòbil. No és el mateix posar una escultura en un passeig que concebre els gratacels com a noves escultures urbanes.

Tampoc no és cap novetat descobrir que les tecnologies poden tenir efectes secundaris impensats per als seus mateixos impulsors. Va passar amb la impremta, amb el telèfon (un emperador austríac el va prohibir per impedir que l'usessin els anarquistes) i amb les rentadores. No té cap sentit suposar que no hauria de passar el mateix amb Internet.

¿Per què, doncs, un psicòleg o un neurocientífic s'hauria de preocupar per la manera com Internet modifica la nostra ment, la nostra manera de llegir documents (o millor de 'consultar-los!) i les nostres relacions socials? Altres tecnologies (la televisió, per exemple) també han modificat les estructures mentals i hem sobreviscut. El problema per a un psicòleg es presenta a l'hora d'avaluar temes com la concentració, l'habilitat lingüística, el pensament analític, etc. en la seva fel·lació amb les noves tecnologies.

Internet és una 'tecnologia intel·lectual' que reestructura les estructures neurològiques a través de les quals s'estructura el llenguatge. Cada cop es torna més complicat escriure frases subordinades en un entorn acostumat a la simplificació de la sintaxi i, fins i tot, l'adjectivació perd matisos. Però aquest canvi en la construcció del llenguatge no surt de gratis. En la mesura que els humans són éssers lingüístics, canvia la nostra percepció de la realitat.

A això cal afegir-hi la dificultat per gestionar les reaccions d'emotivitat primària que es produeixen a Internet. Tot ha de ser immediat i tot ha d'entendre's a la primera. Altrament, no val. Hi ha una experiència que tot usuari de la xarxa coneix prou bé, la de la impaciència perquè la plana no es carrega, perquè busquem cada cop més velocitat. A Internet es consulta, més que no es llegeix i, sobretot, es recorda poc, perquè al cap i a la fi, sembla que 'tot' es troba a Google. Hi ha molts estudis empírics que mostren com l'hipertext empobreix l'experiència lectora. En paraules de Nicholas Carr: «La divisió de l'atenció que exigeix el multimèdia sobrecarrega encara més les nostres capacitats cognitives, cosa que disminueix el nostre aprenentatge i afebleix el nostre enteniment».

Gràcies a internet fem més coses i les fem més de pressa. Fins i tot les fem voluntàriament i amb millor ànim, bàsicament perquè la màquina ens recompensa,

en un programa de reforç operant, que actua segons els principis que Skinner havia posat a punt amb les seves ratetes de laboratori. Però a Internet l'atenció es torna més flotant i la ment es dispersa. Llegim més però entenem menys i confiem cada cop menys coses a la memòria. En la mesura que els individus mancats de relat personal i de memòria profunda són més manipulables, us ús extensiu i no selectiu d'Internet pot ser fins i tot perillós políticament. De fet, la democràcia digital en què molts crèiem no fa gaire temps, té un perill plebiscitari molt obvi. A Internet triomfa sempre el missatge polític menys sofisticat, que acostuma a ser un missatge d'odi.

Els efectes d'Internet sobre la ment humana no tenen necessàriament a veure amb les addiccions, vist que les pautes de conducta dels addictes a la xarxa no són específiques. Tampoc tenen especial relació amb l'entotsolament dels individus, perquè quan un individu té tendència a aïllar-se ho, aïlla finalment, usant la tecnologia o sense. Més aviat el que produeix Internet amb la ment humana es pot explicar en una paraula: superficialitat. *Si els individus superficials són més manipulables, si és cert que ignoren els seus interessos profunds i que tenen més dificultat a l'hora d'establir connexions causals i a copsar els detalls, llavors Internet pot acabar convertint-se –sense necessitat de caure en cap paranoia conspirativa– en una perillosa màquina de domesticació de masses.*

En teoria de la comunicació sempre s'ha sabut que l'èxit del comunicador està vinculat a la llei del mínim esforç. Com més es facilita la feina al receptor del missatge, com menys hagi d'esforçar-se en la recepció de la informació, més èxit comunicatiu. La simplificació té un perill molt obvi quan s'ha de viure en entorns complexos.